

Hiv-positive og helsevesenet

Arets landsmøte bød på en sekvens om smitte og smitteforebygging der det ble gitt en oppdatering om smitte ved blodbårne virus, hiv og hepatitt b og c, og andre aktuelle smittestoffer som legionella og sars. Det er på det rene at hepatitt b innebærer en betydelig større smitterisiko enn både hepatitt c og hiv. Tilhørerne ble videre oppdatert på tiltak for å hindre smittespredning til andre pasienter og seg selv, som tannhelsepersonell. I tillegg ble sekvensen tilført en menneskelig dimensjon, ved at arkitekten Torbjørn Bentsen orienterte om hvordan det er å være hiv-positiv i vårt samfunn og i møtet med helsenorge. Hans foredrag gjengis kort nedenfor.

Hvem er de hiv-positive?

Bentsen understreket at de hiv-positive representerer et typisk gjennomsnitt av den norske befolkning. Det kan være hvem som helst av oss. Kvinner og menn, eldre og yngre, mødre og bestemødre, fedre og arbeidskamerater. Per 4. oktober i år var det registrert 2 777 hiv-positive i Norge og 787 tilfeller av aids. At de fleste av oss ikke kjenner til noen hiv-positive skyldes at diagnosen fortsatt er tabubelagt, stigmatiserende og forbundet med skam. Normalt synes det ikke utenpå noen at de er bærer av viruset, og hiv er en diagnose de færreste ønsker å være åpne om.

Ingen plikter å fortelle omverdenen om sin helsetilsand. Men på den annen side er det et poeng å være åpen om sin hiv-diagnose, slik at folk skal venne seg til at den finnes. Ikke minst for å oppnå at de som er hiv-positive skal slippe å gjemme seg bort i skam.

Noen hiv-positive har alvorlige tilleggsdiagnoser. Andre har så plagsomme bivirkninger av medisinene de tar at livskvaliteten forringes. Med dagens medisinering lever likevel de fleste et godt liv, uten symptomer. Det viktigste er å være klar over den psykiske belastningen forbundet med stigmatisering, usikkerhet om sykdomsutviklingen og om medisinene vil

virke på lang sikt. En av de få eksplisitte rettigheter de hiv-positive har i Norge er derfor fri psykologtjeneste.

Stigmatisering

Mange hiv-positive føler seg stigmatisert. Ett stigma oppstår fordi hiv kan overføres seksuelt, og særlig kvinner føler seg derfor stemplet som promiskuøse. Hiv kan også overføres ved deling av sprøyter ved bruk av injiserende narkotiske stoffer. Narkomane utsettes allerede for stigmatisering, og hiv innebærer en ytterligere belastning for en allerede sterkt utsatt gruppe. Et tredje stigma er etnisitet. Vi ser at det registreres mange hiv-positive blant asylsøkere og innvandrere. Begreper som «opp-rinnelsesland syd for Sahara» stigmatiserer og mistenkeliggjør et helt kontinent. I tillegg blir mange sterkt fordømt og stigmatisert av «sine egne» dersom de er hiv-positive.

Egenstigmatisering er også utbredt blant hiv-positive. Mange sliter med dårlig selvbilde, skyldfølelse og psykiske plager.

Generelt kan stigmatiseringen av hiv-positive sammenlignes med forrige århundres tuberkuloseepidemi. De tuberkuløse ble påført et stigma fordi sykdommen ble forbundet med fattigdom og urenslighet.

Frykt og reell fare for smitte

Hiv er svært lite smittsomt. Hiv smitter direkte fra blodbane til blodbane, og dør etter kort tid i friluft. Undersøkelser viser at antistoffer kan påvises i spytt, men i betydelig lavere mengde enn i for eksempel blod. Det viser seg også at spyttet inaktiverer viruset. For at viruset skal smitte kreves det en viss mengde virus. Mange hiv-positive har på grunn av effektive medisiner, ikke påvisbart virus verken i blod eller spytt, og er derfor lite smittsomme.

Alminnelig generell hygiene er som regel nok til å forhindre videreføring av hiv-viruset. Bruk av alkohol eller klorin har også vist seg effektivt nok til å eliminere hiv-viruset på medisinsk utstyr. Til tross for dette ser man at noen tannlegekontorer har iverksatt ekstreme og over-

drevne beskyttelsestiltak overfor pasienter med såkalt «kjent smitte».

I en undersøkelse som ble gjennomført blant hiv-positive for et par år siden kom det frem at mange hiv-positive var blitt utsatt for diskriminerende holdninger blant helsepersonell. Dette avslører stor mangel på informasjon og kunnskap både om hvordan hiv smitter og hvordan det er å leve med hiv. Mange hiv-positive sier at de er lei av å måtte oppdra helsepersonell som burde vite bedre.

Overføring av hiv ved blodoverføring har ikke forekommet i Norge på mange år og overføring av hiv til helsepersonell ved uhell har så vidt meg bekjent ikke forekommet i Norge.

På grunn av irrasjonell frykt blant tannleger ser man også at noen hiv-positive pasienter ikke får den tannbehandling de har krav på. Andre utsettes for uverdige og diskriminerende behandling. I de mest ekstreme tilfellene blir pasienten avvist av tannlegen når han eller hun forteller om sin diagnose. Det er fortsatt en ikke uvanlig reaksjon at tannlegen vegrer seg for å behandle, og begrunner det med utilstrekkelig smitteregime. Dette til tross for Tannlegeforeningens prisverdige informasjonsarbeid overfor sine medlemmer, der foreningen har vist særskilt interesse for å forstå denne spesielle pasientgruppen.

Det finnes flere historier som ikke bør ses som eksempler til etterfølgelse: En hiv-positiv mann informerte sin tannlege om sin hiv-status. Tannlegen fortalte så dette videre til en felles bekjent under påskudd av at han var bekymret for pasientens helsestilstand. Dette er et grovt overtramp all den stund taushetsplikten bør være like sterk for en tannlege som for en lege eller annet kvalifisert helse- og sosialpersonell.

Den samme pasienten byttet senere tannlege. De nye tannlegen hadde et spesialkontor som er beregnet på «smittsomme tilfeller». I tillegg blir pasienter med såkalt «kjent smitte» behandlet sist på dagen fordi det blir gjort spesielle rengjøringstiltak. Vår hiv-positive pasient fikk et påslag på regningen for «ekstra hygiene-

tiltak». Konsekvensen av dette bør være at øvrige pasienter får fradrag for manglende hygienetiltak.

En annen pasient mente å ha fått dårlig tannhelse som resultat av tung medisinbruk. Hans tannlege vegret seg for å bistå eller ta stilling overfor trygdekontoret i denne saken. Pasienten har rett til refusjon for tannbehandling etter visse regler, og det er viktig at tannlegen har kunnskap om tilstander som skyldes hiv-viruset eller bruken av medisiner.

Eksempelene viser først og fremst manglende kunnskaper om hiv-viruset og hvordan det smitter. Men det viser også at smitteregimet ved mange tannlegekontorer enten ikke er godt nok, eller sterkt overdrevet. Det at man skiller mellom «kjent» og «ukjent» smitte er i seg selv risikofylt. Det er god grunn til å tro at smitten i mange tilfeller er ukjent også for den som bærer den, og hva skjer da? Tannlegen må

finne et akseptabelt nivå på hygienetiltakene som ivaretar både hensynet til pasienten og tannlegen, ut fra den forutsetning at pasienten og i og for seg også tannlegen selv, kan være bærer av i utgangspunktet all mulig smitte uten selv å vite det. At det finnes tannlegekontorer som tar spesielle forholdsregler ved «kjent smitte» gir grunn til bekymring. Slike tannleger bør gjennomgå sine kunnskaper, sine rutiner og sin irrasjonelle smittefrykt. Det finnes sykdommer som er langt mer smittsomme enn hiv, for eksempel ulike former for Hepatitt, herpes og tuberkulose.

Informasjonsplikt

Den hiv-positive plikter ikke å informere tannlegen om sin hiv-status. Men det er argumenter som taler både for og mot. Tradisjonelt er tannlegens ansvar begrenset til tennene og munnhulen, og tannlegen har ingen interesse for pasientens hel-

hetlige tilstand. Som et resultat av denne sektortenkningen vil en hiv-positiv tenke at min hiv-status er irrelevant for en som bare skal behandle mine tenner. På den annen side, hvis tannlegen vet at pasienten er hiv-positiv, kan denne observere eventuelle tilstander som oppstår som følge av virusinfeksjonen og den medikamentelle behandlingen. Den sårbare hiv-pasienten kan også ved å informere forsikre seg om at han eller hun ikke selv utsettes for smittefare.

Uansett må man forutsette at tannlegen alene har ansvaret for ikke å utsette verken pasienter eller seg selv for smitte. Dette ansvaret kan ikke legges på pasienten.

Ellen Beate Dyvi